

літератури, до неї звертались Є. Гуцало, Ю. Яновський, М. Стельмах. В. Близнець ні якою мірою не повторює творів письменників, у нього своє бачення глибоко громадянське і високохудожнє.

Антоніна Царук зазначила, що подарував нам В. Близнець 13 книг про дитинство і «наповнені вони дитинним дослідженням життя у всіх його проявах та осмисленням казкових сюжетів, гірким димом веснного сирітства, безмежною вірою в правду» [9, с. 3].

Ще Т. Шевченко закликав інтелігенцію віддавати свій талант тільки народові. В. Близнець був таким письменником, який виконав наказ Т. Шевченка. У своїх творах він зображував справжніх українців. Він розумів реальне життя й бачив його в усій наготі в умовах радянської дійсності.

У творі в романтично – захоплюючому дусі оспівані високі почуття дружби, здатність на самопожертву, чесність, доброта, сміливість – риси, які передаються з покоління в покоління. У повісті-казці В. Близнеця ментальність подолала історичні епохи. Вона не змінилася протягом життя одного або кількох поколінь.

Прозайк звертався до оповідань, повістей, лібретто. Ним написана й повість – казка. Певна категорія творів В. Близнеця відноситься до автобіографічних.

Твори В. Близнеця за ідейно-тематичною основою поділяються на: психологічно-побутові, гумористичні, ліричні, філософські, в залежності від життєвого матеріалу, що лягав в основу творів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Близнець В. Оййкове гніздо / В. Близнець – Державне видавництво дитячої літератури УРСР. – К., 1963. – 68 с.
2. Гурбанська А.І. Віктор Близнець: Літературний портрет / А. І. Гурбанська – К., 1998. – 129 с.
3. Костюченко В. Українська радянська література для дітей. Літературно-критична хроніка. / В. Костюченко – К. : Веселка, 1984. – 155 с.
4. Логвиненко О. Українська дитяча книжка і сонячне затемнення. Розмова за круглим столом / О. Логвиненко // Літературна Україна. – 2006. – С. 17-38.
5. Панченко В. Енергія пошуку. / В. Панченко – К. : Радянський письменник, 1983. – 269.
6. Прядун І. Яскраво обдарований... Спогад про Віктора Близнеця / Прядун Іван // Кіровоградська правда – 6.11. 1988. – С. 3
7. Семенів І. Зірка Мензатюк: «Мої казки можуть читати і мами, і бабусі» / Ірина Семенів // Високий замок, – 31.05.2008. – С. 4.
8. Слабошицький М. І для дітей, і для дорослих (Зі спостережень над прозою Віктора Близнеця) / М. Слабошицький // Як звук павутинки: Зб. літ. – критич. ст., нарисів про В.Близнеця. – К., 1987. – С. 183 – 205.
9. Царук А. Він кохався в незачовганому слові... / А. Царук // Народне слово. – 10.04.2008. – С. 3
10. Як звук павутинки. Збірник літературно-критичних статей / Упоряд. Р. Близнець. – К. : «Веселка». – 1987. – 299 с.

УДК 82.091[=161.2 «17»:821=14'02Верг]

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА XVIII СТ. «ДІАЛОГ ЕНЕЯ З ТУРНУСОМ» АНОНІМНОГО АВТОРА, «РОЗМОВА ВЕЛИКОРОСІЇ З МАЛОРОСІЄЮ» С. ДІВОВИЧА, «ЕНЕЇДА» І. КОТЛЯРЕВСЬКОГО) В ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКАХ З «ЕНЕЇДОЮ» ВЕРГІЛІЯ

Литвин Л.М., к. філол.н., ст. викладач

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

На прикладі українських творів XVIII ст. «Діалог Енея з Турнусом» анонімного автора, «Розмова Великоросії з Малоросією» С. Дівовича та «Енеїди» І. Котляревського в статті досліджується характер інтертекстуальних відносин з «Енеїдою» Вергілія.

Ключові слова: інтертекстуальність, гіпертекст, власне інтертекст, ремінісценція, travestia, бурлеск.

Литвин Л.Н. «УКРАИНСКАЯ ЛИТЕРАТУРА XVIII СТ. («ДИАЛОГ ЭНЕЯ С ТУРНУСОМ» АНОНИМНОГО АВТОРА, «РАЗГОВОР ВЕЛИКОРОССИИ С МАЛОРОССИЕЙ» С. ДИВОВИЧА, «ЭНЕИДА» И. КОТЛЯРЕВСКОГО) В ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНЫХ СВЯЗЯХ С «ЭНЕИДОЙ» ВЕРГИЛИЯ»/Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г. Короленко, Украина.

На примере украинских произведений XVIII в. «Диалог Энея с Турнусом» анонимного автора, «Разговор Великороссии с Малороссией» С. Дивовича и «Энейды» И. Котляревского в статье исследуется характер интертекстуальных отношений с «Энейдой» Вергилия.

Ключевые слова: интертекстуальность, гипертекст, собственно интертекст, реминисценция, travestia, бурлеск.

Lytvin L. «UKRAINIAN WORKS OF XVIII CENTURY «DIALOGUE BETWEEN ENEY AND TURNUS» OF UNKNOWN AUTHOR, «CONVERSATION BETWEEN VELIKOROSSIYA AND MALOROSSIYA» OF S. DIVOVICH AND «ENEIDA» OF I. KOTLYAREVSKIY OF INTERTEXTUAL RELATIONS WITH VERGILIY'S «ENEIDA»/Poltava National Pedagogical University name VG Korolenko, Ukraine.

In this article it is investigated the character of intertextual relations with Vergiliy's «Eneida» on the illustration of Ukrainian works of XVIII century: «Dialogue between Eney and Turnus» of unknown author, «Conversation between Velikorossiya and Malorossiya» of S. Divovich and «Eneida» of I. Kotlyarevskiy.

Key words: intertextuality, hypertext, intertext proper, reminiscence, travesty, burlesque.

Сюжет Вергілієвої «Енейди» є одним із найпоширеніших у європейській культурі, очевидно, через те, що автор «зміг перетворити свій Рим у загальнолюдський символ історії» [1, с. 42]. Поема Вергілія «Енейда», що виникла на ґрунті Гомерової «Одисеї», стала прототекстом для літературного масиву від античності й до часів постмодернізму.

Виявлено таким чином здатність до породження значної кількості інтертекстуальних утворень свідчить те, що Вергілієва «Енейда» є «сильним текстом» [5] або «прецедентним текстом» [9] в термінах інтертекстуального аналізу.

В українській літературі барокового періоду сформувалася увага до згаданого тексту на тлі активного засвоєння античної спадщини, яка підтримувалася дидактичними настановами поетик Кисво-Могилянської академії, спрямованих на наслідування античних зразків, першими серед яких були поеми Гомера й Вергілія. Широко відома у колі української еліти, Вергілієва «Енейда» виявилася містким твором для інтерпретації її ідеології. Патріотична ідея твору, що передбачала уславлення високої місії імператора Октавіана Августа в час формування імперії, міцно закріпилася в світогляді української еліти. На ній акцентував Ф. Прокопович у трактаті «Про поетичне мистецтво» (1705): «Як жити на батьківщині і на чужині найкраще вчать громадяніна і воїна: Гомер – мандрами й битвами Одисея, а Вергілій – плаванням по морю і війнами Енея» [18, с. 20]. Слідом за авторами ренесансних поетик І. Відою, Я. Понтаном та Ю.Ц. Скалігером він уважав епічну поему Вергілія «Енейда» найкращою в своєму жанрі, а отже, гідною для наслідування її геройчного духу, поетичних та метричних особливостей.

Сюжет про мандри Енея з наміром віднайти батьківщину міг бути використаний як модель пошуку Україною цивілізаційного простору, що була актуальною впродовж XVIII ст., коли намітився поступовий занепад української державності, а згодом – і повне знищення.

В українській літературі XVIII ст., як мінімум, є три твори, в яких можна атрибутувати інтертекстуальні зв'язки з «Енейдою» Вергілія. Це «Діалог Енея з Турнусом» анонімного автора (1745), «Розмова Великоросії з Малоросією» (1762) Семена Дівовича та «Енейда» Івана Котляревського (1798–1826).

Перші два з названих творів належать до найменш досліджених у бароковій літературі, а розмаїття наукових студій «Енейди» І. Котляревського впродовж тривалого часу спрямоване на вивчення проблеми її зв'язків або з прототекстом, «Енейдою» Вергілія, або з раніше «переписаними» «Енейдами» в Європі та Росії.

Ми ставимо за мету дослідити особливості інтертекстуальних зв'язків Вергілієвої «Енейди» з трьома названими творами української літератури, адже особливість кожної культурної епохи можна визначити в тому числі й за специфікою її інтертекстуальності.

Серед численних визначень поняття інтертекстуальності, запровадженого Ю. Крістевою, нам видається коректним тлумачення терміна Ж. Женеттом як «безпосередня присутність одного художнього тексту в іншому» [19, с. 47]. Ним же було сформульоване поняття «транстекстуальність», витлумачене як «те, що ставить текст у потаємний або маніфестований зв'язок з іншими текстами» [8, с. 82], та його класифікація на власне інтертекстуальність, паратекстуальність, метатекстуальність, гіпертекстуальність і архітекстуальність. Попри солідну історію вивчення інтертекстуальності, яку складають дослідження Р. Барта, Л. Женні, М. Ріффатера, Н. П'єге-Гро, Ю. Лотмана, М. Баختіна, І. Ільїна, Г. Лушникової, П. Торопа, Н. Фатєєвої та ін. науковців, думки Ж. Женетта залишаються найбільш структурованими.

Перший із аналізованих творів, «Діалог Енея з Турнусом», побачив світ лише 1927 року в складі розвідки М. Марковського і окрім досі не перевидався. Проте в дослідженнях останніх років М. Андрущенко [2] та В. Шевчука [21 ; 22] він використовувався як допоміжний матеріал для розшифрування кодів «Енеїди» І. Котляревського.

«Діалог Енея з Турнусом» анонімного українського автора взяв за основу фрагменти «Енеїди» Вергелія, які є кульмінаційними в сюжеті поеми. Прочитання Вергелієвого тексту дозволяє через поєдинок персонажів, імена яких є прецедентними, Еней і Турн, вирішити долю нової Трої – Риму. Загибель Турна виявляє фізичну й духовну міць Енея та переконаність у можливості реалізації його намірів будівництва нової батьківщини. Натомість українська поема «Діалог Енея з Турнусом» зводить герой в інтелектуальному двобої, але не для того, щоб кардинально вирішити долю України, а щоб припинити гуманітарну катастрофу, від якої потерпає край. Саме виснажливі російсько-турецькі війни, в які була втягнена Гетьманщина в середині XVIII ст., на тривалий час скасоване гетьманське правління змушують автора рефлексувати над стражданнями українського народу від бойових дій. *Да будут без брані уси люди // Что ж нам брань рождает, токмо смертни рани //...Перестанте долго гн'їв в сердцу хранити // И невинній народ напрасно мертвите //* [12, с. 18]. Переакцентування твору з військового на мирний спосіб розв'язання конфлікту є типовим для зрілого й пізнього бароко, що передає суспільну втому від нескінчених воєн.

Подальші роздуми над причинами занепаду України звертають автора до першопочатків Вергелієвої «Енеїди» – опису загибелі Трої. На відміну від Вергелія, український автор називає Енея винуватцем загибелі батьківщини. *Коли начатся брань, Трої послѣдна // И тогда явилась, она Троя бѣдна // То он Приамови сказав даби брами // Отверсти били до Трои без брани //* [12, с. 19]. Характер відбору епізодів із прототексту, заміна вчинків персонажів, нова мотивація їхньої дії створює інший текст, який читач може порівняти із вихідним джерелом і на зламі семантичних полів одержати нові значення. Ці значення нам видаються алюзією до укладеного Богданом Хмельницьким союзу з Росією, який добровільно привів Україну під її протекторат.

Через примирення Енея з Турном вимальовується художній проект українського автора будувати спільне життя України й Росії в одній державі, а докорінне переосмислення класичного розв'язання конфлікту є сміливим ходом, який свідчить про панівні настрої української еліти. Інтертекстуальні фрагменти дозволяють акцентуватися на відрефлексованому автором відтинку української історії та її головних персонажах.

«Розмова Великоросії з Малоросією» С. Діловича також належить до маловивчених ділянок барокової літератури, хоча історичне підґрунтя, проблематика, художні особливості цього діалогу знайшли відображення в дослідженнях Г. Грабовича, архієп. Ігоря (Ісіченка), О. Мишаниця, О. Оглоблині.

Як відомо, культурний простір України другої половини XVIII ст. різко звужувався й відтіснявся на маргінеси російського. Відкидаючи російський абсолютизм, українська еліта жадала «правильної влади», яка б ставилася до України (Малоросії) та Росії (Великоросії) як до двох окремих державних утворень, відмінних за своїм внутрішнім устроєм, хоча й пов'язаних особою спільного монарха – російського царя. Цю ідею, висловлену в діалозі С. Діловича, Г. Грабович назавв ідеєю малоросійської ідентичності [3, с. 118].

Іншої думки дотримувався О. Оглоблин, який розглядав стосунки між Великоросією та Малоросією в ситуації конфліктності через виразну національну свідомість Малоросії, з поглядами якої солідаризувався сам автор твору. Висновки про опозиційність С. Діловича до російської еліти через імперські настрої, що панували в її середовищі, базуються як на змісті тексту, так і на біографії автора, який плекав честолюбні наміри самореалізації в Петербурзі. Цей випускник Києво-Могилянської академії продовжив навчання в Петербурзькому університеті, але, незважаючи на успіхи в опануванні наук та протекцію гетьмана Кирила Розумовського, разом із товаришем Опанасом Лобисевичем був виключений із університету через упереджене ставлення до них Михайлова Ломоносова, який тоді очолював Історичні збори університету [15].

Висловивши низку підстав на державність: давня історія, героїчна боротьба за існування, вільний вибір державного союзу, рівноправність її аристократії з російською, Україна заявила про бажання союзу з Росією, але на правах, сформованих у Речі Посполитій. Ця ідеалістична візія спонукала автора до залучення в структуру твору ремінісценції з першої пісні Вергелієвої «Енеїди»: *Утеснял Вулкан Троян, – встутился Аполлон, // Венера пособляла, Паллада гната вон. // Злилась Юнона на Енея, вождя троян; // Однако он от Венеры к обиде не дан* [6, с. 393].

За класифікацією Ж. Женетта, ремінісценція або алюзія є різновидом власне інтертекстуальності. Згаданий інтертекст маркований транзитивними героями та відомими елементами сюжетної схеми. Ремінісценція представляє Україну об'єктом боротьби між Польщею та Росією, що екстраполюється на конфлікт між Юноною та Венерою за Енея. Пам'ятаючи про те, що Венера доводилася Енееві матір'ю, С. Ділович очікує

на материнське ставлення до України з боку Росії. За згадкою ж про Енея легко вгадується Б. Хмельницький, який у творі присутній також у порівнянні з Геркулесом.

Верглій в «Енеїді» усіляко підкresлював інтертекстуальний зв'язок з Гомеровою «Одисеєю», бо за правилами риторичного мистецтва тісний зв'язок із першоджерелом надавав авторитетності новоствореному тексту. В раніше цитованому уривку з «Поетики» Ф. Прокоповича вже була продемонстрована традиція ілюструвати думку посиланням одразу на обох античних класиків, якої дотримувався й С. Ділович: *Свиреп Нептун хотел отнять Улисов живот, // Но Минерва вступила за него в кровный пот* [6, с. 393].

С. Ділович також виявляє обізнаність з практикою дублювання невеликих за обсягом інтертекстів, які активно маніфестують свою присутність порушенням стильової канви твору. Чималий монолог Малоросії про успішну боротьбу з Польщею в недавньому минулому якраз включає два інтертексти на одну тему – спершу з Верглія, а потім з Гомера. Залучення двох інтертекстів відбувається тому, що описані автором події для нього по суті не є новими. Як для всякого інтелектуала XVIII ст., ці твори «мимоволі зринають у його пам'яті й втручаються в його дискурсе» [16, с. 164]. С. Ділович шукає і знаходить кореляцію між подіями античної й української історії.

Прізвище І. Котляревського входить до усталеного реєстру класиків літератури, а перелік його дослідників настільки широкий, що доцільно буде обмежитися згадкою про авторів монографій і розвідок останнього часу, дотичних до нашої теми, – Андрющенко М., Грабовича Г., Криси Б., Махінової В., Неборака В., Починок Л., Сивоконя Г., Ткачука М., Ушkalova L., Шевчука В., Яценка М.

Поема І. Котляревського «Енеїда» завершує період активного інтересу української літератури до Верглієвого прототексту, і робить це блискуче, як і належить першому твору нової літератури. У ній, як зазначив М. Ткачук, «первинна актуалізація оригіналу втратила свій смисл у сфері переспіву або перекладу, але зберегла свій вплив як інтертекст» [20, с. 67].

Жанр травестійно-бурлескої поеми, до якого звернувся автор, дав можливість виявити якнайтісніший зв'язок із оригіналом – Верглієвою «Енеїдою», не лише в повному дублюванні назви, але і в художній канві твору І. Котляревського, хоча низка авторитетних авторів (М. Петров, О. Пипін, М. Євшан, І. Стешенко, М. Зеров та ін.) наводили переконливі аргументи про пародіювання українським автором російської «Енеїди...» М. Осипова й О. Котельницького. Справді, інтертекстуальні зв'язки при пародіюванні настільки тісні, що видається, ніби весь первинний текст постійно присутній на задньому плані, принаймні в читачів, обізнаних з античною літературою. З оригіналом його пов'язують герой, наративні ходи, жанрові риси, окремі авторські позиції тощо. Зберігши в основних рисах Вергліїв сюжет, низкою стилістичних засобів І. Котляревський перевів свій твір з високого жанрового регістру на низький. Якщо в геройчній поемі Верглія «Енеїда» витримується рівновага, то «бурлескові притаманний контраст теми і стилю», – писав Р. Ніч [14, с. 186]. Через те травестійно-бурлескне втручення в художню тканину прототексту «приводить до побудови нової оригінальної структури твору (формальної, тематичної, ідейної)» [14, с. 187].

У контексті привнесеного І. Котляревським впізнавана Верглієва матриця модифікувалася настільки, що новостворений твір набув іншого не лише історичного, але й ідеологічного змісту. Тому десакралізовані ідеологічні домінанти твору українського письменника тлумачилися науковцями в широкому спектрі – від «повного політичного й загальнокультурного злиття України з Росією» [4, с. 138], за М. Гудзієм, до концепції трьох етапів української державності В. Шевчука [21, с. 10], який, по суті, розвинув думку Д. Донцова про те, що «Енеїда» І. Котляревського – це «епопея української нації, нації геройів і воївонників» [7, с. 359]. Поміркованість М. Ткачука, який зазначав, що «Енеїда» І. Котляревського « стала ... непрямим, але переконливим запереченням імперського стереотипу на Малоросію як етнічну область Росії, і картиним нагадуванням про геройчу енергію українського козацтва, і виявом багатства і життєздатності української стихії...» [20, с. 19] значною мірою заснована на раніше висловлених оцінках О. Білецького й М. Жулинського.

Нам видається слухниою позиція В. Неборака, який пропонує дешифрувати ідейний зміст поеми І. Котляревського як рух нації «від місця викорінення до місця вкорінення» [13, с. 174]. Переміщення в часі й просторі троянців корелює з усвідомленням українцями своїх національних рис: «...щоб латинське плем'я // Удержало на вічне врем'я // Імення, мову, віру, вид //» [10, с. 207]. Близькою до згаданої є позиція Л. Починок, яка розглядає мандри Енея як шлях розвитку української національної ідеї [17].

У розумінні зазначеного було б правильно поширити на аналізовані твори думку Ю. Луцького, який оцінював українську літературу кінця XVIII ст. у контексті розвитку ідеї «протонаціоналізму», що виростала із суто практичних потреб місцевої еліти і полягала в поступовому накопиченні досвіду переходу від імперсько-регіонального до національного, від малоросійського до власне українського світовідчуття [11].

Отже, зробивши інтертекстуальний аналіз «Діалогу Енея з Турнусом» анонімного автора, «Розмови Великоросії з Малоросією» С. Дівовича та «Енеїди» І. Котляревського, можемо стверджувати, що, по-перше, їхнє плідне інтертекстуальне насичення відбувалося в руслі провідних європейських літературних тенденцій; по-друге, воно демонструє різновідні способи засвоєння первинного тексту – від вкраплення невеликого інтертексту (власне інтертексту) до травестійно-бу尔斯кого переосмислення сюжету (гіпертексту); по-третє, кожен із способів пов’язаний із втіленням ідеології пошуку місця батьківщини в європейському цивілізаційному просторі та формуванням української національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аверинцев С.С. Две тысячи лет с Вергилием / С. Аверинцев // Поэты. – М. : Школа «Языки русской культуры», 1996. – С. 19–42.
2. Андрушенко М. Іван Котлярекський на тлі української культури XVIII ст. / Мирослава Андрушенко // Київська старовина. – 1998. – № 5. – С. 60–66.
3. Грабович Г. Теорія та історія: «горизонт сподівань» і рання рецепція нової української літератури / Григорій Грабович // До історії української літератури : Дослідження, есеї, полеміка. – К. : Критика, 2003. – С. 46–126.
4. Гудзий Н.К. «Энеида» И.П. Котляревского и русская травестионная поэма XVIII в. / Н.К. Гудзий // Вестник Московского университета. – 1950. – № 7. – С. 137–142.
5. Денисова Г.В. В мире интертекста: Язык, память, перевод / Г. Денисова. – М. : Азбуковник, 2003. – 297 с.
6. Дівович С. Разговор Великороссии с Малороссию / Семен Дівович // Українська література XVIII ст. : Поетичні твори. Драматичні твори. Прозові твори ; [вступ. ст., упоряд. і прим. О.В. Мишанича ; ред. тому В.І. Крекотень]. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 384 – 414.
7. Донцов Д. Провідна верства козацька у І. Котляревського / Д. Донцов // Літературна есейстика. – Дрогобич : Відродження, 2009. – С. 347–358.
8. Женетт Ж. Палимпсесты: литература во второй степени [Текст] / Ж. Женетт // Фигуры: Работы по поэтике ; пер., сост. Е. Гречаной / Ж. Женетт. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1998. – С. 79–93.
9. Карапул Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Карапул. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 264 с.
10. Котляревський І. Поетичні твори. Драматичні твори. Листи / [упоряд. і прим. М. Максименко, вступ. ст., ред. тому М. Яценко] / Іван Котляревський. – К. : Наук. думка, 1982. – 320 с.
11. Луцький Ю. Між Гоголем і Шевченком / Ю. Луцький. – К. : Час, 1998. – 255 с.
12. Марковський М. Найдавніший список «Енеїди» І.П. Котляревського і деякі думки про генезу цього твору / М. Марковський. – К. : Вид-во УАН, 1927. – 182 с.
13. Неборак В. Перечитана «Енеїда». Спроба сенсового прочитання «Енеїди» Івана Котляревського на тлі зіставлення з «Енеїдою» Вергелія / В. Неборак ; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка, Львів. відн. – Л. : Астрон, 2001. – 283 с.
14. Нич Ришард. Світ тексту : постструктуралізм і літературознавство / Ришард Нич ; [пер. з пол. О. Галети]. – Львів : Літопис, 2007. – 316 с.
15. Оглоблин, Олександер. Опанас Лобисевич. 1732–1805. / О. Оглоблин. – Мюнхен ; Нью-Йорк : Дніпровська хвиля, 1966. – 99 с.
16. Пьєге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности / Натали Пьєге-Гро ; [пер., общ. ред., вступ. ст. Г.К. Косикова]. – М. : Изд-во ЛКИ, 2008. – 240 с.
17. Починок Л. Мотив шляху в ліро-епосі І. Котляревського та І. Франка : своєрідність втілення / Л. Починок // referatu.com.ua/referats/7527/180554
18. Прокопович, Феофан. Про поетичне мистецтво (уривки) / Феофан Прокопович // Слово многоцінне : в 4 кн. Хрестоматія української літератури, створеної різними мовами в епоху Ренесансу (друга половина XV–XVI століття) та в епоху Бароко (кінець XVI–XVIII століття). – [кер. проекту В. Яременко ; передм. В. Яременко ; упоряд. В. Шевчук, В. Яременко ; пер. В. Литвинова]. – К. : В-во „Аконіт”, 2006. – С. 12–29.
19. Кн. 4 : Література пізнього бароко (1709–1798 рік). – 2006. – 800 с.

20. Рихло П.В. Поетика діалогу. Творчість Пауля Целана як інтертекст [Монографія] / П. В. Рихло // Чернівці : Рута. – 2005. – 583 с.
21. Ткачук М. Творчість Івана Котляревського : антропологічний та естетичний дискурси / М. Ткачук. – Суми : Вид-во Сум.ДУ, 2009. – 216 с.
22. Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко / В. Шевчук // Дивослово. – 1998. – № 2. – С. 5–10.
23. Шевчук В. «Енеїда» Івана Котляревського в системі літератури українського бароко / В. Шевчук // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 6–10.

УДК 821.133.1: 82.0-343

„ЖЕРМИНАЛЬ” Е. ЗОЛЯ: МІФОПОЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ніколова О.О., к. фіол. н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття присвячена розгляду міфопоетики роману Е. Золя: результати дослідження дозволяють встановити функціональну співвіднесеність центрального персонажа твору із міфологічними типами культурного героя, бога, який помирає та воскресає, виділити в підтексті роману семантично значущі міфологеми та ритуалими.

Ключові слова: міф, міфологема, ритуалема, міфопоетика, тип.

Николова А.А. «ЖЕРМИНАЛЬ» Э. ЗОЛЯ: МИФОПОЭТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ / Запорожский национальный университет, Украина.

Статья посвящена рассмотрению мифопоэтики романа Э. Золя: результаты исследования позволяют установить функциональную соотнесенность центрального персонажа произведения с мифологическими типами культурного героя, умирающего и воскресающего бога, выделить в подтексте романа семантически значимые міфологемы и ритуалемы.

Ключевые слова: міф, міфологема, ритуалема, міфопоетика, тип.

Nikolova O. O. «GERMINAL» E. ZOLA: MYTHOPOETIC ASPECT / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article deals with the mythopoetic of E. Zola's novel. The investigation's results prove the expedience of the functional correlation of central personag with mythological types of cultural hero, the god, which dies and rises again, the separations in underlying of novel the important mythologems and ritualems.

Key words: myth, mythologema, ritualema, mythopoetic, type.

Міфокритичний підхід до інтерпретації художніх творів є надзвичайно популярним у західноєвропейському (зокрема англо-американському) літературознавстві. Розроблена Дж. Дж. Фрейзером та його послідовниками (кембріджською школою та ін.) концепція ритуалістичної міфокритики відкриває неосяжні перспективи для наукових пошуків, спрямованих на виявлення „відголосків” у фольклорі та літературі прадавніх міфів (міфологем) та ритуалів (ритуалем). Прибічники відповідної методи особливу увагу приділяють календарному міфу (про бога, який помирає та воскресає), а також його аналогам (сезонним ритуалам типу сатурналій та обряду ініціації), доводячи, що авторський вимисел є далеко не свавільним, а обумовленим впливом певних (часто неусвідомлених) універсальних структур із арсеналу „колективної пам'яті”, зразки яких яскраво відображені в міфах та ритуалах. Показовими в цьому плані є праці Е. Чемберса („Середньовічна сцена”), Дж. Уестона („Від ритуалу до роману”), Дж. Харрісона („Давнє мистецтво і ритуал”), О. Фрейденберг („Поетика сюжету і жанру”), М. Бахтіна („Творчість Франсуа Рабле та народна культура середньовіччя і Ренесансу”), Дж. Кемпбелла („Герой із тисячею обличь”) тощо.

Міфокритики вважають можливим і доцільним застосування схеми “ритуал – міф” до будь-яких творів літератури, вказуючи на наявність ритуально-міфологічного „коріння” навіть у сучасних зразках художньої творчості.

Віддаючи данину досягненням ритуалістів, слід все ж враховувати, що неможливо звести все багатство світової літератури до „схеми” календарного міфу та його обрядового аналогу. Проте часом ідеї відповідної школи дають можливість поглянути на художню творчість з несподіваних позицій, „освіжити” сталі уявлення про певні доробки загальновідомих письменників. Особливо цікавими, на наш погляд, є спроби інтерпретації в міфокритичному аспекті творів представників тих літературних напрямків, які роблять настанову на „правдоподібнє” відтворення дійсності (наприклад, класичного реалізму або натуралізму). У цих випадках може йтися про так званий „імпліцитний міфологізм” (визначення Є. Мелетинського, запозичене із праці „Поетика міфи” [2]).